

УДК 539.3

ДО ВПЛИВУ ШОРСТКОСТІ НА МІЦНІСТЬ ПРУЖНИХ ПЛІВОК

Костянтин Червінка, Тарас Нагірний

Львівський національний університет імені Івана Франка,
University of Zielona Góra (Poland)

kostiantyn.tchervinka@lnu.edu.ua, t.nahirny@iim.uz.zgora.pl

Морфологія поверхні суттєво впливає на експлуатаційні властивості елементів конструкцій та приладів. З нею пов'язують зокрема трибологічні властивості та виникнення і поширення тріщин. Додаткова обробка поверхні, яка підвищує її чистоту, є відомим способом покращення механічних властивостей тіл в інженерній практиці. До математичних моделей, які за континуального підходу враховують приповерхневу неоднорідність густини матеріалу під час опису зв'язаних процесів (шорсткість реальної поверхні тіла), належать моделі, побудовані у термомеханіці локально неоднорідного твердого тіла [1]. За цього підходу густину матеріалу ρ розглядають як базовий параметр стану, для якого справджується рівняння

$$\nabla^2 \rho - \xi^2 (\rho - \rho^*) = -\xi^2 d_{\sigma m},$$

де ξ – параметр, який характеризує структуру матеріалу тіла, $d_{\sigma m}$ – функція, що враховує спосіб формування поверхні, ρ^* – густина матеріалу у від-ліковому стані.

Зазвичай дослідження проводили для експоненційної функції $d_{\sigma m}$. Для більш точного опису закономірностей приповерхневої неоднорідності необхідно ускладнити вигляд цієї функції. З цією метою доцільно використати поняття кривої опорної поверхні (крива Аббота-Файрстоуна), котру часто використовують у трибології. Ця крива визначає відсоткову частину простору, зайняту матеріалом, на висоті біжучого профілю реальної поверхні (рис. 1), а її параметри описано в стандартах ISO та ASME. Зазначимо, що узагальненню функції $d_{\sigma m}$ присвячена робота [2].

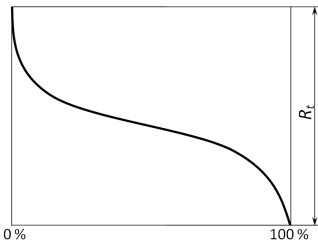

Рис. 1

Надалі вважатимемо, що на зовнішніх поверхнях розглядуваного шару (область $x \leq l$)

значення густини матеріалу дорівнює нулю, а для функції $d_{\sigma m}$ приймаємо

$$d_{\sigma m} = -\rho_* \{ \exp[-(\zeta(x+l))^2] + \exp[-(\zeta(l-x))^2] \},$$

де ζ, k – сталі, що дозволяють узгодити розподіл густини матеріалу у приповерхневій області шару з кривою Аббота-Файрстоуна.

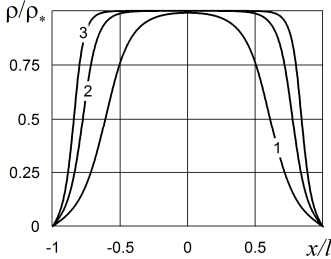

Рис. 2

Розподіл густини ρ/ρ_* у шарі для $k = 6$, $\xi l = 8, 14, 20$ (криві 1-3), $\zeta/\xi = 0.3$ показано на рис. 2. У вузькій приповерхневій області відно закономірності, притаманні області піків профілю кривої Аббота-Файрстоуна.

Для критерію першої теорії міцності, на основі розв'язку крайової задачі, отримано вираз для значення розтягувального силового навантаження σ_c , що спричиняє

крихке руйнування шару

$$\sigma_c = \sigma_+ - \sigma_0 \left(\frac{\text{th } \xi l}{\xi l} - \frac{1}{\rho_* l} \int_0^l d_{\sigma m}(t) [\text{ch } \xi(t-l) + \text{th } \xi l \text{ sh } \xi(t-l) - 1] dt \right).$$

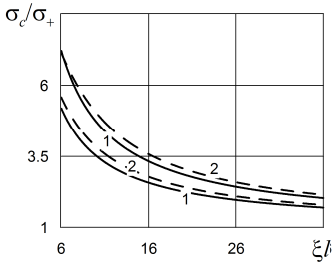

Рис. 3

Тут σ_+ – інтенсивність навантаження, що призводить до руйнування товстого шару, σ_0 – стала.

Проведено дослідження впливу параметрів, які характеризують приповерхневу неоднорідність густини матеріалу на σ_c і розмірний ефект міцності шару. Результати числового дослідження залежності σ_c/σ_+ від параметра ξl для $\sigma_c/\sigma_+ = 8$, $\zeta/\xi = 0.2, 0.3$ (суцільна та штрихова лінії), $k = 6, 1$ (криві 1, 2) показано на рис. 3.

штрихова лінії), $k = 6, 1$ (криві 1, 2) показано на рис. 3.

1. *Нагірний Т.С., Червінка К.А.* Основи механіки локально неоднорідних деформівних твердих тіл. – Львів: Растр-7, 2018. – 204 с.
2. *Нагірний Т.С., Червінка К.А.* Приповерхнева неоднорідність густини та шорсткість поверхні у моделі локально неоднорідного пружного тіла. В: *Мартиняк Р.* (ред.). Контактна механіка. Шорсткість, розшарування і зношування поверхонь. – Львів, 2022. – С. 354–369.

ON THE EFFECT OF ROUGHNESS ON THE STRENGTH OF ELASTIC FILMS

The strength of the locally inhomogeneous elastic layer and its size effect were investigated for the distribution of material density in the near-surface region consistent with the Abbott-Firestone curve.